

פרשת בראשית התשע"ט

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק ד, א-טו

(א) והאלים נדע את-תוהו ונתהו ותלד את-לזו ונתאמר קניתי איש את-ה': (ב) ותסר ללדת את-אחיו את-הקבל ויהי-הקבל רעה צאן ולזו הגה עבד אדמה: (ג) ויהי מקץ ימים ויבא לזו מפרי האדמה מנחה לה': (ד) והקבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבהו וישע ה' אל-הקבל ואל-מנחתו: (ה) ואל-קניו ואל-מנחתו לא שעה ויחר לקינו מאד ויפלו פגיו: (ו) ויאמר ה' אל-קניו למה חרה לך ולמה נפלו פגיו: (ז) הלווא אם-תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רבץ ואלו תשווקתו ואתה תמשל-בו: (ח) ויאמר קניו אל-הקבל אהיו ויהי בהיותם בשדה נקם קניו אל-הקבל אהיו ויברכהו: (ט) ויאמר ה' אל-קניו אי הקבל אחיה ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיה צעקים אלי מן-האדמה: (יא) ועתה ארור אתה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-דמי אחיה מידך: (יב) כי תעבד את-האדמה לא-תסר תת-כחה לך גע וגד תהנה בארץ: (יג) ויאמר קניו אל-ה' גדול עוני מנשא: (יד) הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפגיו אסתור והייתי גע ונדל בארץ והנה כל-מצאי יהרגני: (טו) ויאמר לו ה' לכן פלה-רג לזו שבעתים יקם וישם ה' לקינו אות לבלתי הפות-אתו כל-מצאו:

2. רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

את ה' - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי, הוא לבדו בראנו אבל בזה שתפים אנו עמו:

3. זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת בראשית דף לג עמוד א

אמר רבי אליעזר, חזרה חנה להודות על אותו עון שעברה, ואמרה, לא יהיה זה פמונו, לתת פבוד לאחר זולתו. אבל זה יהיה את השם ממש, ולא לאחר:

4. רד"ק בראשית פרק ד פסוק א

ותלד את-קניו - ילדה בן שקראה שמו קניו. שאמרה קניתי איש את-ה', ואף על פי שהם שני שרשים בענין אחד; רז"ל פירשו קניתי איש את ה', המצאתי בעולם איש שלא היתה בריאתו כאחד ממנו וקניתי עמו השם כי הוא שם בו חלקו שנפח בו נשמה, וקניתי, כענין קונה שמים וארץ (י"ד כ"ב) כלומר שהמציא את העולם, וסמכה המעשה לעצמה לפי שהיא עיקר המצאת הולד ובבטנה נוצר וגדל עד שיצא. ולא זכרה אלא שם המיוחד לבדו, ולא זכרה אלהים עמו, כי בנין העולם נשלם בהולד קניו, כי אחר שהחלו היצורים לעולם להוליד והעולם מכאן ואילך הולך וגדל ורבה כמנהג העולם...

5. בראשית פרק ג, יד-כ

(יד) ויאמר ה' אל-הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל-הבהמה ומכל-השדה על-גחנה תלך ועפר תאכל כל-ימי חייך: (טו) ואיבה אשית בינה ובין האשה ובין זרעה ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב: ס (טז) אל-האשה אמר הרבה ארבה עצבונו והרבה בעצב תלדי בנים ואל-אישך תשווקתו והוא ימשל-בך: ס (יז) ולאדם אמר כי-שמעת לקול אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה: (יט) בועת אפיה תאכל לחם עד שובך אל-האדמה כי ממנה לקחת פיר אתה ואל-עפר תשוב: (כ) ויקרא האדם שם אשתו סנה כי הוא היתה אם פל-חיי:

6. רשב"ם בראשית פרק ד פסוק ג

(ג) מנחה - לשון דורון מגורת נחה את העם:

7. רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד

(ג) מפרי האדמה - מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן קנה:

(ד) וישע - ירדה אש ולחקה מנחתו:

8. ר' חיים פלטיאל בראשית פרק ד פסוק ג

מפרי האדמה. פרש"י זרע פשתן הביא, ונראה הטעם דמתרגמי' מנחה תקרובתא וקרבן במילוי קו"ף רי"ש בי"ת נו"ן, סופי תיבות פשתן.

9. הכתב והקבלה בראשית פרק ד פסוק א

אמר ר"א חזרה חזו להתודות על אותו עון שעברה ואמרה לא יהיה זה כמונו לתת כבודו לאחר זולתו אבל זה את השם ממש ולא לאחר, וכן חנה אמרה ונתתיו לה' כל ימי חיי, ולא לשם אחר, ועל זה אמרה תורה כי לא תשתחוה לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא הוא, ע"כ. מסתר לשונם לסיים במקרא מדבר מלשון קנאה, שענינו התפעלות הנפש בהעברת הכבודו מן הראוי לבלתי ראוי, וגם התחיל בלשון לתת כבודו לאחר זולתו שהוא בעצמו המכוון בלשון קנאה, נ"ל שפירושו קניתי על כונת קנאה ואין זה תימה כ"כ, כי מצאנו ^(חזקוני ד) סמל קנאה המקנה, שהיה משפטו המקניא (רשב"ם), ובא כדרך בעלי הה"א משרש קנאה ויהיה טעם קניתי איש את ה', אנכי בפשעי גרמתי לאישי להקניט את ה', וענין הקנטה וכעס נכלל ג"כ בלשון קנאה, כמו הם קנאוני בלא אל. ולשום פשעה ועונה נגדה תמיד קראה הבן בשם קין על ההפך, שהוא יהיה איש שיקנא לכבוד ה', לחוס על כבודו יתברך ולנקום נקמת ה' בעובדי פסל שימירו כבוד עליון לבלתי ראויים. ולזה לא אמרה קניתי בן כ"א איש, שמוסב על בעלה ואישה, כנ"ל כונתם אף שיש לפי זה קצת זרות בלשון המקרא. ולפי זה גם שם הבל על כונה זו לזכרון עונה תמיד שעשתה מעשה הבל ותעתועים. ולבל יראה כדבר זר לבאר קניתי מענין קנאה אמרתי להרחיב קצת, כי אחר ההתבוננות יראה ענין הקנאה קרוב לענין הקנין, כי קנין הוא שם לדבר הבא לרשות אדם ומיוחס אליו והוא בעליו, והקנאה היא שחושב בלבו שהמעלה והיתרון שיש לזולתו ראוי יותר להיות קנין שלו והוא יהיה בעל אותה המעלה ^{(היתרון ולפי שהרגשה זו פעלת על הרוב הכנס והחיסה, לכו ישמשו הכתובים לשון קנאה גם על הכנס והחיסה), ולפי זה שרש קנה וקנא יורה על הבנין והסתירה דבר ...}

10. חזקוני בראשית פרק ד פסוק ג

מקץ ימים שנוולדו. שנה תמימה נקראת ימים על שם שכל הימים חוזרים לסידרון כבתחלה בארוכה ובקצרה. ויבא קין מפרי האדמה ממותר מאכלו כדכתיב ויהי מקץ ימים ויבא קין וגו' לאחר זמן. כאן פרש"י זרע פשתן הביא. ולפיכך אל מנחתו לא שעה לפי שהביא ממותר מאכלו ומן האדמה שנתקללה אבל הבל הביא דבר חשוב קודם שנהנה מהן כדכתיב מבכורות צאנו ומחלביהן. ...

11. בכור שור בראשית פרק ד פסוק ג

(ג) מפרי האדמה. ואין כתוב בקורבנו לשון "חלב" דלא כתב "מחלב כליות חטה"¹, שלא הביא מן המוטב, ובהבל כתיב "חלביהן", שהביא מן המוטב.

12. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כב: ד-ה

ויהי מקץ ימים ^(בראשית ד, ג), רבי אליעזר ורבי יהושע. רבי אליעזר אמר בתשרי נברא העולם. רבי יהושע אמר בניסן נברא העולם. מאן דאמר בתשרי נברא העולם עשה הקבל קים מן החג ועד החג. מאן דאמר בניסן נברא העולם עשה הקבל קים מן הפסח ועד העצרת. בין לדברי אלו בין לדברי אלו הפל מודים שלא עשה הקבל בעולם יותר מתמימים יום.

ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' ^(בראשית ד, ג), מן הפסולת, לאריס רע שקהה אוכל את הפפורות, ומכבד לבעל השדה את הסייפות. ^(בראשית ד, ד): והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן,

13. מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת בראשית פרק ד סימן ג

ויהי מקץ ימים. זמן פסח היה, אמר אדם לבניו עתידים ישראל כולם להביא פסחיהם ויהיו לרצון ועת רצון היא זאת, אף אתם הביאו קרבניכם לפניו וירצה לכם: ויבא קין מפרי האדמה. משוירי מאכלו הביא מזרע פשתן:

14. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק ד פסוק ג

והנה מסוף יומיא ובארבסר בניסן ואיתי ויביא קין מאיבא מגידול דארעא של אדמה מזדרע מזרע כותנא קרבן בכוריא קדם לפני יי:

15. שמות פרק כג, יד-יז

(יד) שלש רגלים תחג לי בשנה: (טו) את־תחג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות באשר צויתך למועד תדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא־יראו פני ריקם: (טז) ותחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשנה ותחג האסף בשנת האסף את־מעשיך מן־השנה: (יז) שלש פעמים בשנה יראה כל־זכורך אל־פני האלון ה':

16. דברים פרק טז, יג-טו

(יג) תחג הספת מעשה לך שבעת ימים באספה מגרנך ומיקבך: (יד) ושמת בתגך אתה ובנה ובתך ועבדך ואמתך וקלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך: (טו) שבעת ימים תחג לה' אלהיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכה ה' אל־היך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אף שמח:

17. רש"י דברים פרשת ראה פרק טז פסוק יג

באספה - בזמן האסוף שאמה מכניס לבית פרות הקיץ; דבר אחר - באספך מגרנך ומיקבך, למד שמשכנין את הספה בפסלת גרן ויקב (ראש השנה י"ג; סוכה י"ב):

18. פרקי דרבי אליעזר פרק כא

רבי יוסי אומר קין והבל תאומים היו, שנאמר [בראשית ד, א] ותהר ותלד את קין. בהיהא שעמא אוסיפת למילד, שנאמר [שם ב] ותסוף ללדת. והיה קין אוהב לעבד אדמה לזרע, והבל היה אוהב לרעות צאן, זה נותן ממלאכתו מאכל לזה וזה נותן ממלאכתו מאכל לזה. הגיע ליל יום טוב של פסח, אמר להם אדם לבניו בליל זה עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים, הקריבו גם אתם לפני בוראכם. הביא קין מותר מאכלו קליות זרע פשתן, והביא הבל מבכורות צאנו ומחלבהן כבשים שלא נגזזו לצמר. ונתעב מנחת קין ונרצית מנחת הבל, שנאמר [שם ד] וישע ה' אל הבל ואל מנחתו.

19. בראשית פרק כז פסוק מא

וישטם עשו את־יעקב על־הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבלי ואהרגה את־יעקב אחי:

20. תרגום יונתן על בראשית כ"ז:מ"א

ונטר וישמר עשו שנא בלביה על יעקב אחוי על סדר ברכתא די ברכיה אבוי ואמר עשו בלביה לית א"י אנא עביד היקמא דעבד קין דקטל ית הבל בסני אבוי והדר אבוי ואוליד ית שת ברם מתעפב אנא עד זמן דימטון יומי אבלא דמיתת אבא ובכו אנא קטיל ית יעקב אחי ואנא משתפח נמצא קטיל הורג ויירית וירש:

21. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח א פרשה א

אמר ר' לוי ארורין הן הרשעים שהן מתעמקין עצות רעות על ישראל, כל אחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אמר שוטה היה קין שהרג הבל בחיי אביו, ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, שהוא נכנס אצל אמו והוליד שת, אני אין עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי (בראשית כז מא), ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אבל אני אין עושה כן, אלא עד דאינון דקוקין תחות אימתהון אנא משנק להון, הדא

הוא דכתיב כל הבן הילוד וגו' (שמות א כב), המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד, ולא היה יודע שהבנות נושאות ופרות ורבות, אני אין עושה כן, אלא להשמיד להרוג ולאבד,

22. בראשית פרק לב, כה

וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

23. רש"י בראשית פרשת ויצא - וישלח פרק לב

(כה) וינתר יעקב - שכה פנים קטנים וחרור עליהם (חולין צ"א):

24. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צא עמוד א

"וינתר יעקב לבדו". אמר רבי אלעזר, שנשתייר על פכין קטנים. מפאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופן. וכל כך למה? לפי שאין פושטין ידיהם בגזל.

25. בראשית פרק לג, יא-יז

(יא) קחגא אתברכתלי אשר הבאת לך פייחנני אלהים וכי ישליל כל ויפצרו ויקח: (יב) ויאמר נסעה ונגלכה ואלכה לנגדך: (יג) ויאמר אליו אדני ידע פייחילדים רפים והצאן והפקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו פליהצאן: (יד) ועברגא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשראבא אל-אדני שעירה: (טו) ויאמר עשו אציגהגא עמך מןהעם אשר אתי ויאמר למה זה אמצאתן בעיני אדני: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרך שעירה: (יז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת עליו קרא שם המקום סכות: ס

26. רש"י בראשית פרשת וישלח פרק לג

(יא) ברבתי - מנחתי, מנחה זו הבאה על ראית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאלת שלום, וכל ברכה שהיא לראית פנים - כגון ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ז), עשו אתי ברכה דסנתריב (מלכים ב"ח), וכן לשאל לו לשלום ולברכו דתעי מלך (מק"ט שמואל ב"ח) כלם לשון ברכת שלום הן...

(יז) ויבן לו בית - שקה שם י"ח חדש, קיץ וחרף וקיץ, סכות - קיץ; בית - חרף, סכות - קיץ:

27. סדור תפלה נוסח אשכנז - סדר קידוש לשלש רגלים :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו פשם שקימתי וישבתי בסופה זו פן אנפה לשנה הבאה לישוב בסופה של לוינתן:

28. פירוש הגר"א לספרא דצניעותא - פרק ד

וז"ס בני הזונות שא' היה חי וא' מת ואמר שלמה גזרו אל ארץ גזרה ונתבסמו אז: וז"ס ועל-סרבה תקלה בראשית פרק כז, מ שהוא אומנות קין. ומשמני ארץ יהיה מושבך (משמני הארץ יתנה מושבך בראשית פרק כז, לט) ונחש עפר לחמו (כה) זאב ועלה ירעו כאש וארבה פקדו יאכלו ונחש עפר לחמו ולא ישתיתו כלי-ער קדשי אמר ה': ס ישעיהו פרק סה, כה ולא ארץ עלאה של יעקב כמ"ש בזוהר (ה"ב קמ"ג ב'). אבל יעקב והכשבים הפריד יעקב סוד הצמר קרבנו של הבל שתיקן אבל עשו איש שעיר. ולעתיד יתוקן קין ואז פארי פשתים ילבשו כו' (יחזקאל מ"ד): וז"ס איוב שנתנו לשטן בהאי יומא דר"ה ויבאו בני אלקים (איוב א') הם בני אלקים הנ"ל מאללי ארעא ונתנו לו איוב לטרפיה כמ"ש בפרשת בא (ל"ג א') ובפרשת אמור (ק"א ע"ב). והענין כי איוב משרש קין היה וכמ"ש יובל הוא איוב בחילוף הלמ"ד לאלף וז"ש (שם ל') ויהי לאבל כנורי ועוגבי לקול בוכים שיובל היה אבי כל תופש כנור ועוגב. ושבעה בניו הן שבעה בני קין הנשארים ושלש בנותיו הן שלש נקבות בבני קין שני נשי למך ואחות תובל קין נעמה וכולם נהרגו על הריגת הבל וז"ס שבעתים יקם קין ולכן לקח השטן את איוב לטרפו כנ"ל. וז"ס בתרעומת איוב וגלה לו הקב"ה סוד לויתן ובהמות בהררי אלף והענין כמ"ש ל' כי לויתן זו"נ הן התנינים קין והבל בני אלקים ובהמות בהררי אלף הן הנוקבין רוחין דשמאלא דבריאה שנקראת בהמה בהררי אלף דרביעא על אלף טורין כמ"ש ל' במאמרים הנ"ל.